

Dr. sc. **Gordan Stanković**, docent, odvjetnik
Odvjetničko društvo VUKIĆ, JELUŠIĆ,
ŠULINA, STANKOVIĆ, JURCAN & JABUKA
Nikole Tesle 9, 51000 Rijeka
Dr. sc. **Dragan Bolanča**, izv. profesor
Pravni fakultet
Domovinskog rata 8, 21000 Split

NEKI PROBLEMI U VEZI OVRŠNE PRODAJE BRODA

SAŽETAK

Predmet ovoga rada jest postupak ovršne prodaje broda radi namirenja novčane tražbine ovrhovoditelja, u kojemu je predmet ovrhe brod ovršenika, a sredstvo ovrhe prodaja toga broda te namirenje iz novčanih sredstava ostvarenih prodajom. Namjera je ovoga rada ukazati na određena pitanja vezana za ovršnu prodaju broda koja su se pokazala izvorištem poteškoća u praksi, te koja bi kod predstojećih izmjena Pomorskog zakonika valjalo na odgovarajući način riješiti.

1. UVOD

Učestale ovršne prodaje brodova pred trgovačkim sudovima u razdoblju od 2000. godine na ovamo,¹ oživjele su jedan do tada prilično “uspavani” segment pomorskog sudovanja. Uslijed gotovo posvemašnjeg odsustva postupaka ovršne prodaje broda kroz ranijih dvadesetak godina, ta je građa ostala izvan interesa, kako prakse, tako i teorijskog izučavanja, pa se cijela generacija pomorskih sudaca, odvjetnika i drugih pomorskopравниh praktičara odjednom našla pred raznovrsnim problemima koje je trebalo rješavati bez mogućnosti oslonca na ranija rješenja iz prakse ili na pisane komentare. Zakonske odredbe o postupku ovršne prodaje broda našle su se u središtu

¹ Glavni razlog učestalim ovršnim prodajama brodova u navedenome razdoblju leži u propasti Croatia Line d.d. Rijeka, nekada vodećeg hrvatskog brodarar sa zavidnom flotom. Dok je većina brodovlja prodana putem sudova širom svijeta, nekoliko brodova ostalo je u Hrvatskoj te se našlo predmetom ovršne prodaje pred domaćim sudovima.

interesa pomorskopravne javnosti, izložene provjeri prakse i suvremenih tržišnih zakonitosti. Međutim, praksa je ukazala i na neke zakonske nedorečenosti, koje bi se u sklopu predstojeće reforme pomorskog zakonodavstva, trebale neophodno ispraviti.

2. OPĆENITA RAZMATRANJA

2.1. *Pojmovno razgraničenje*

Predmet ovoga rada tiče se postupka ovršne prodaje broda. Riječ je, dakle, o postupku ovrhe radi namirenja novčane tražbine ovrhovoditelja, u kojemu je predmet ovrhe brod ovršenika, a sredstvo ovrhe prodaja toga broda te namirenje iz novčanih sredstava ostvarenih prodajom.² Rad se, dakle, bavi samo dijelom građe iz Dijela desetoga Pomorskog zakonika (“Postupak ovrhe i osiguranja na brodu i teretu na brodu”), jer on ne obuhvaća postupak osiguranja na brodu,³ kao niti postupak ovrhe radi namirenja nenovčanih tražbina. Upravo kako bi se ukazalo na opisano razgraničenje, u radu se koristi izraz “ovršna prodaja broda” umjesto primjerice “postupak ovrhe na brodu” ili “ovrha na brodu”.

2.2. *Ciljevi propisa o ovršnoj prodaji broda*

Propisi o ovršnoj prodaji broda, pored poštivanja klasičnih načela ovršnog postupka, trebali bi osobito omogućiti ostvarenje triju osnovnih ciljeva:

- (a) da se ovršna prodaja broda provede što brže te uz minimalni trošak;
- (b) da ovršna prodaja zadovolji određene zahtjeve publiciteta;
- (c) da se razdioba kupovnine provede uz poštivanje stabilnih i predvidljivih kriterija.

Zahtjev *hitnosti i ekonomičnosti* proizlazi iz činjenice da se brod tijekom ovršnoga postupka u pravilu imobilizira, tj. stavlja pod kontrolu suda te izvan komercijalne eksploatacije.⁴ Opće je poznato da stajanjem brod proizvodi troškove,⁵ dok s druge

² Ovrha (egzekucija ili izvršenje) općenito je prinudno ostvarivanje utvrđenih pravnih zahtjeva posredstvom državnih organa, a ti su organi u pravilu sudovi – tako **PALLUA E.**, *Ovrha na brodu*, Pomorska enciklopedija, Zagreb, sv. V, 1981, str. 654.

³ Detaljnije o tome **BOLANČA D.**, **KANDARE B.**, *Mjere osiguranja na brodu u svjetlu odredaba Pomorskog zakonika Republike Hrvatske*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 1-2, 1996, str. 27. – 39.

strane ne ostvaruje nikakav prihod. Nadalje, poznato je da se stanje broda uslijed neredovite uporabe u pravilu pogoršava, što konačno može imati za posljedicu i pad njegove tržišne vrijednosti.⁶

Zahtjev *publiciteta* proizlazi iz činjenice da se sudskom prodajom broda u načelu gase svi stvarnopravni tereti na brodu, kako upisani tako i neupisani.⁷ S obzirom, dakle, da sudska prodaja gasi i *pomorske privilegije* kao značajnu kategoriju stvarnih prava na brodu, a da se privilegiji načelno ne upisuju u upisnik⁸ niti o njima postoji kakva druga službena evidencija iz koje bi ovršni sud mogao saznati za njihovo postojanje, broj, iznose, te identitet vjerovnika, sudskoj prodaji broda potrebno je dati odgovarajući publicitet kako bi se privilegiranim vjerovnicima (koji, ne zaboravimo, uslijed pokretljivosti broda mogu biti smješteni u inozemstvu) pružila mogućnost da svoje tražbine prijave u postupku ovršne prodaje te time osiguraju svoju poziciju u namirenju.

Zahtjev *predvidljivosti* tiče se međunarodnog elementa koji gotovo beziznimno prati ovršnu prodaju broda. Ovršni sud može biti suočen s prodajom broda inozemne zastave koji je opterećen raznovrsnim kategorijama tražbina raznih provenijencija. Vjerovnici, a pogotovo ovrhovoditelj (tj. vjerovnik koji je pokrenuo ovršnu prodaju broda), žele sa što većim stupnjem izvjesnosti predvidjeti svoje izgleda za namirenje iz prodajne cijene broda, a ti izgledi, među ostalim, ovise i o tome koji će redosljed prvenstva u namirenju ovršni sud dodijeliti svakoj pojedinoj tražbini. Taj redosljed ovisi i o tome kako će ovršni sud okvalificirati svaku pojedinu tražbinu (tj. predstavlja li neka tražbina trošak ovršnog postupka, ili privilegij, ili hipoteku, ili pak običnu tražbinu). Doda li se tome sveprisutni međunarodni element, ovršni sud za potrebe kvalifikacije tražbina mora prethodno odabrati mjerodavno pravo po kojemu će se kvalifikacija vršiti.⁹

⁴ Pomorski zakonik, doduše, dopušta mogućnost da se brodu tijekom ovršnog postupka dopusti komercijalna eksploatacija (članak 893.), međutim, ta se mogućnost u praksi ne koristi.

⁵ Ti troškovi obuhvaćaju, primjerice, redovito održavanje, opskrbu broda strujom i vodom, troškove minimalnog broja članova posade (plaće, prehrana), zatim troškove osiguranja od lučkih rizika, troškove premiještanja broda i sl. Posebno značajnu stavku u strukturi troškova broda zauzimaju troškovi brodske ležarine: podaci prikupljeni od nekolicine lučkih uprava na hrvatskoj obali pokazuju da da brodska ležarina iznosi između 1,5 USD i 3,5 USD po dužnom metru na dan, što za brod dužine 150 m preko svega iznosi između 375,00 USD i 525,00 USD na dan. Pored činjenice da postupci sudske prodaje broda u nas traju ne kraće od 6 mjeseci, posve je razumljivo da troškovi broda tijekom ovršnog postupka nerijetko prelaze iznos od 100.000,00 USD.

⁶ U jednom postupku ovršne prodaje, brod je tijekom nekoliko godina stajanja navršio i 25 godina starosti, što ga je učinilo nepodobnim za upis u upisnike određenih zemalja, značajno poskupilo njegovo dovođenje u kladu, a time i znatno umanjilo njegovu atraktivnost na tržištu.

⁷ Reprodukciju takva načela u našem pravu nalazimo u člancima 245, stavak 1, 260, stavak 1, točka 3, te 901. Pomorskog zakonika.

⁸ Vidi članak 229/2 Pomorskog zakonika.

Vrijednost propisa o ovršnoj prodaji broda valja u načelu ocjenjivati po tome u kojoj mjeri oni omogućuju ostvarenje navedenih ciljeva.

2.3. Nedostatak unifikacije

Postupak ovršne prodaje broda u načelu nije unificiran. To ne iznenađuje - naime, unifikacijski pokret u pomorstvu općenito je nesklon izjednačavanju postupovnih propisa.¹⁰ Izuzetak koji možda potvrđuje pravilo predstavlja građa privremenog zaustavljanja brodova, koja je postigla zavidan stupanj unifikacije.¹¹ Unifikacijski instrumenti na polju zaustavljanja brodova nisu, međutim, relevantni za ovršnu prodaju broda, pa čak ni u mjeri u kojoj ovršni postupak uključuje zabranu isplavljenja brodu nad kojime se provodi ovrha.¹² Jedino unifikacija na polju pomorskih privilegija i hipoteka u određenoj mjeri zadire u ovršnu prodaju broda.¹³ Međutim, niti jedan od unifikacijskih akata na tome polju ne obvezuje Republiku Hrvatsku.¹⁴

⁹ Kao udžbenički primjer problema kvalifikacije (i njegova praktičnog značaja) kod ovršne prodaje broda s međunarodnim elementom navodi se presuda britanskog Tajnog savjeta u predmetu *The Halcyon Isle* [1981] A.C. 21. U razdiobi kupoprodajne cijene ostvarene prodajom broda pred singapurskim sudom konkurirali su britanski vjerovnik čija je tražbina bila zaštićena mortgage-om (pandan kontinentalne hipoteke) na brodu, te američki brodopopravljač. S obzirom da za namirenja oba vjerovnika nije bilo dovoljno sredstava, za ishod postupka od presudne je važnosti bilo kako će sud rangirati koju od konkurirajućih tražbina. Tražbina američkog brodopopravljača bi, po američkom pravu, uživala status pomorskog privilegija, te bi mu priskrbila prednost u namirenju pred tražbinom hipotekarnog vjerovnika. Po *lege fori* međutim, tražbina brodopopravljača nije zaštićena pomorskim privilegijem, te je podređena hipotekarnom vjerovniku. Ključnim se, stoga, pokazalo po kojem će se pravu vršiti kvalifikacija tražbine brodopopravljača. Tajni savjet ocijenio je (zaprepastivši stručnu javnost širom svijeta) da pomorski privilegij predstavlja procesni institut te da ga, stoga, valja ocjenjivati prema pravu suda. Rezultat je bio taj da je prednost u namirenju pripala britanskoj hipoteci. Opširnije **TETLEY W.**, *International Conflict of Laws (Common, Civil and Maritime)*, Blais, Montreal, 1994, str. 971. i 1004.

¹⁰ Tako se, primjerice u Međunarodnoj konvenciji o ograničenju odgovornosti vlasnika pomorskih brodova, Bruxelles, 1957, pravila koja se odnose na osnivanje i raspodjelu fonda ograničene odgovornosti kao i sva pravila o postupku prepuštaju relevantnom nacionalnom zakonu (članak 4.). Slično i Konvencija o ograničenju odgovornosti za pomorske tražbine, London, 1976. (članak 14).

¹¹ Na ovome polju donesene su dvije međunarodne konvencije, i to: Međunarodna konvencija za izjednačenje nekih pravila o privremenom zaustavljanju pomorskih brodova, Bruxelles, 1952, te Konvencija o zaustavljanju brodova, London, 1999. Međutim, čak i ovdje unifikacija zazire od ujednačavanja samih pravila postupka. Tako se u Konvenciji iz 1952. godine sama pravila postupka prepuštaju relevantnom nacionalnom zakonodavstvu (članak 6, stavak 2.) – vidi **STANKOVIĆ P., STANKOVIĆ G.**, *International Encyclopaedia of Laws*, Kluwer Law International, Hague – London – Boston, 2000, str. 125. Slično je i u Konvenciji iz 1999. godine (članak 2, stavak 4.).

¹² Naime, članak 1, točka 2. Konvencije iz 1952. godine pojmom zaustavljanja obuhvaća jedino zadržavanje broda radi osiguranja pomorske tražbine, a ne i radi provođenja ovrhe. Tako i Konvencija iz 1999. godine (članak 1, točka 2).

2.4. Pravna vrela u Republici Hrvatskoj

Glavninu odredaba o ovršnoj prodaji broda nalazimo u Pomorskom zakoniku,¹⁵ i to prvenstveno u njegovom Dijelu desetome (članci 867-988), ali i u još nekim dijelovima.¹⁶ Ovršni zakon¹⁷ primjenjuje se kao *lex specialis*. U određenim situacijama do primjene mogu doći i Zakon o sudovima¹⁸, Stečajni zakon,¹⁹ Zakon o javnom bilježništvu,²⁰ te Zakon o obveznim odnosima.²¹

2.5. Noviji razvoj domaće regulative o ovršnoj prodaji brodova

Sve do kodifikacije plovidbenoga prava koja je uslijedila donošenjem Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi (ZPUP),²² u nas je građa ovršne prodaje broda bila regulirana Uredbom o izvršenju i osiguranju na brodu radi namirenja novčanih potraživanja i o privremenim naredbama u pogledu broda od 21. ožujka 1940.

¹³ Građa pomorskih privilegija i hipoteka predmetom je tri unifikacijska instrumenta, i to: Međunarodne konvencije za izjednačenje nekih pravila o pomorskim privilegijima i hipotekama, Bruxelles, 1926; Međunarodne konvencije za izjednačenje nekih pravila o pomorskim privilegijima i hipotekama, Bruxelles, 1967; te Međunarodne konvencije o pomorskim privilegijima i hipotekama, Geneva, 1993. Konvencija iz 1926. jasno propisuje da se njezinim odredbama ne dira u pitanja nadležnosti sudova, oblika postupanja, kao i i metoda ovrhe predviđenih nacionalnim zakonima (članak 16.), pa su njezina pravila relevantna za ovršnu prodaju broda jedino u mjeri u kojoj ona propisuje redosljed namirenja raznovrsnih kategorija tražbina iz prodajne cijene ostvarene sudskom prodajom. Konvencija iz 1967. godine u većoj mjeri zadire u pitanja postupka i to na način da: propisuje redosljed namirenja raznovrsnih kategorija tražbina; propisuje minimalna pravila glede javnosti prodaje (članak 10.); te usvaja pravilo da javna ovršna prodaja oslobađa brod privilegija i hipoteka (članak 11.), dok ostala pravila postupka u načelu prepušta relevantnom nacionalnom zakonu (članak 2.). Slično je i s Konvencijom iz 1993. godine (usp. članak 2, članak 11, te članak 12.).

¹⁴ Republiku Hrvatsku, doduše, obvezuje Međunarodna konvencija o izjednačavanju nekih pravila o upisu prava na brodovima u gradnji, Bruxelles, 1967. (vidi NN MU br.). Međutim, njezina je primjena ograničena tek na brodove u gradnji, a k tome ona uređuje vrlo usku građu koja nije od prvorazrednog značenja za ovršnu prodaju.

¹⁵ NN 17/94, 74/94, 43/96; u nastavku - PZ.

¹⁶ Članci 250., 257, 258. nezaobilazno su pravno vrelo kod utvrđivanja redosljeda namirenja pomorskih privilegija međusobno.

¹⁷ NN 57/96 i 29/99.

¹⁸ NN 3/94, 100/96, 131/97 i 129/00.

¹⁹ NN 44/96, 29/99 i 129/00.

²⁰ NN 78/93 i 29/94.

²¹ NN 53/91, 73/91, 111/93, 3/94, 7/96, 91/96 i 112/99.

²² SL SFRJ br. 22/77, 13/82, 30/85, preuzet u zakonodavstvo Republike Hrvatske - NN br. 53/91

godine,²³ koja se kao propis Kraljevine Jugoslavije primjenjivala na tlu bivše SFRJ u formi pravnih pravila temeljem Zakona o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. IV 1941 i za vrijeme neprijateljske okupacije. Navedena uredba predstavljala je pravnu cjelinu s još tri uredbe, i to: Uredbom sa zakonskom snagom o stvarnim pravima na brodu i o pomorskim privilegijama od 30. svibnja 1939, Uredbom o ustrojstvu upisnika brodova od 21. ožujka 1940, te Uredbom o upisima stvarnih prava i o odnosnom postupku od 21. ožujka 1940. godine.²⁴

Tijekom rada na pripremi ZPUP-a, bivša SFRJ još nije imala svoga zakona koji bi uređivao ovršni postupak, pa se i u tom segmentu primjenjivao “predratni” propis, i to pravna pravila Zakona o izvršenju i osiguranju od 9. srpnja 1930. godine. Pisci odredaba o ovršnoj prodaji broda imali su, dakle, na raspolaganju pravna pravila sadržana u spomenutoj uredbi i zakonu, a koristili su se i nacrtom Zakona o izvršnom postupku (iz 1970. godine).²⁵ Tadašnji nacrt Zakona o izvršnom postupku ograničavao se, međutim, tek na utvrđivanje temeljnih i općih pravila ovršnog postupka, prepuštajući republikama da svojim zakonodavstvima urede mnoga detaljna pitanja, dok su se, naprotiv, autori ZPUP-a opredijelili da pitanje ovrhe na brodu urede sveobuhvatnim korpusom pravila.²⁶ Stoga je posve razumljivo da su odredbe ZPUP-a o ovrsi na brodu ustvari zasnovane na spomenutim “predratnim” propisima.²⁷

Tek nakon stupanja na snagu ZPUP-a (1. siječnja 1978. godine),²⁸ donesen je Zakon o izvršnom postupku (ZIP),²⁹ kao skup općih pravila o ovršnom postupku. Tako se taj zakon u odnosu na ZPUP pojavljuje kao *lex generalis* te ujedno i *lex posterior*.

Donošenjem Pomorskog zakonika, u mehanizam ovrhe na brodu, izuzev usklađenja s odredbama ZIP-a,³⁰ nisu unesene značajnije izmjene. U dotičnom dijelu PZ-a uglavnom su preuzete odgovarajuće odredbe ZPUP-a.³¹ Kao što je bio slučaj sa ZPUP-om, i PZ dobiva svoj opći propis tek naknadno, i to donošenjem Ovršnog

²³ Službene novine Kraljevine Jugoslavije br. 48-XXX od 11. travnja 1940. godine, поближе **PALLUA E.**, *Nekoliko napomena o odredbama Zakona o parničnom postupku u pomorskim sporovima*, Naša zakonitost, Zagreb, br. 3-4, 1958, str. 136.

²⁴ *Ibid.*, str. 136., vidi također **TRIVA S.**, *Izvršenje i osiguranje na brodovima*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 2-3, 1973, str. 281. – 282.

²⁵ Skupština SFRJ, Komisija Saveznog vijeća za zakone iz oblasti saobraćaja, *Obrazloženje nacrta Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi*, rujna 1974. (u nastavku: “Obrazloženje ZPUP”), str. 687.

²⁶ O razlozima takva opredjeljenja v. *Obrazloženje ZPUP*, str. 687-688.

²⁷ Vidi **BRAJKOVIĆ V.** i dr., *Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi (s napomenama i komentarskim bilješkama)*, Narodne novine, Zagreb, 1980, str. 361. i dalje.

²⁸ Članak 1046. ZPUP-a.

²⁹ SL SFRJ br. 20/78. ZIP je donesen 30. ožujka 1978, a stupio je na snagu 1. listopada 1978. godine.

³⁰ ZIP se u Republici Hrvatskoj primjenjivao kao preuzeti propis (NN br. 53/91) sve do donošenja OZ.

zakona.

Iz ove kratke “novije povijesti” domaćih propisa o ovrsi na brodu, može se zaključiti:

- da su relevantne odredbe PZ zasnovane na “predratnim” propisima o ovrsi na brodu, a poglavito na Uredbi iz 1940. godine; te
- da su (kako u slučaju ZPUP-a, tako i u slučaju PZ-a) opća pravila ovršnog postupka mijenjana nedugo nakon stupanja na snagu posebnih pravila o ovrsi na brodu, čime je, barem teorijski, stvorena diskrepanca između posebnih pravila te općih pravila na koja bi se ona trebala naslanjati.

Kod ocjene zakonodavnih rješenja posvećenih ovršnoj prodaji broda u nas, kao i kod razmatranja potrebe za njihovom izmjenom, valja uzeti u obzir sve navedene okolnosti.

U nastavku se ukazuje na neke odredbe koje stvaraju nedoumice te ih, po mišljenju autora, kod predstojećih izmjena Pomorskog zakonika valja, na odgovarajući način, izmijeniti.

3. POJEDINAČNA RJEŠENJA

3.1. *Brodovi izuzeti od ovrhe*

Prema članku 869, stavak 1, točka 3. PZ, ne mogu biti predmetom ovrhe (kao niti osiguranja) brodovi koji se zadržavaju u unutrašnjim morskim vodama Republike Hrvatske “*zbog više sile ili zbog potrebe plovidbe*”. Unutrašnje morske vode, između ostaloga, obuhvaćaju sve luke (članak 7, st. 1, toč. 1.). S obzirom da su “potrebe plovidbe”, u citiranoj odredbi, stilski odvojene od “više sile”, proizlazi da se potrebama plovidbe smatraju događaji koji nisu viša sila, već nešto drugo. Postavlja se pitanje što su to potrebe plovidbe. Po prirodi stvari, brod uvijek boravi u luci zbog nekih potreba plovidbe (zbog ukrcaja/iskrcaja tereta ili putnika, zbog snabdijevanja gorivom, opskrbe ili popravaka); plovidba je naime njegova osnovna svrha. Gramatičkom interpretacijom moglo bi se, dakle, doći do apsurdnog zaključka da brod koji se nalazi u hrvatskoj luci ne može nikada biti predmetom ovrhe (izuzev u slučaju predviđenom stavkom 2, tj. kada se postupak vodi povodom tražbina nastalih za vrijeme boravka broda na području Republike Hrvatske). Dakle, izraz “potrebe plovidbe” treba tumačiti uže, a da se opet to tumačenje ne svede tek na događaje koji

³¹ Vlada Republike Hrvatske, *Obrazloženje prijedloga Pomorskog zakonika*, Zagreb, srpanj 1993. (u nastavku: “*Obrazloženje PZ*”), str. 27.

predstavljaju višu silu (jer viša sila se već spominje u citiranoj odredbi). Po jednom tumačenju, citirana odredba vezana je uz staro pravilo međunarodnog prava po kojemu se ograničenje uplovljavanja stranih brodova u unutrašnje morske vode neće primjenjivati ako je brod prisiljen skloniti se u unutrašnje morske vode uslijed više sile, odnosno nevolja na moru.³² Drugim riječima, predmetom ovrhe ne bi smio biti brod koji se zatekne u unutrašnjim morskim vodama Republike Hrvatske uslijed više sile ili nevolje na moru. Takvo tumačenje držimo primjerenijim no što je gramatičko tumačenje što ga nudi citirana odredba. U svakom slučaju, odredba stvara nedoumice i izraz “potrebe plovidbe” trebalo bi pojasniti ili ga zamijeniti izrazom “nevolje na moru”.

3.2. Izvadak iz upisnika brodova kao ovršna isprava

Kada je riječ o ovršnoj prodaji broda radi prinudnog namirenja tražbene osigurane hipotekom na brodu, jasno je da takvu prodaju hipotekarni vjerovnik može zatražiti samo na osnovi odgovarajuće ovršne isprave, iz koje proizlazi postojanje, visina i dospelost vjerovnikove tražbine.³³ U slučaju osnaženja hipoteke, ovršna isprava pojaviti će se u obliku ovršne sudske odluke ili nagodbe.³⁴ Ako je riječ o osnaženju sudske hipoteke temeljem sporazuma stranaka, ovršnu ispravu predstavljat će od obje stranke potpisan sudski zapisnik o takvu sporazumu, kada ostane ovršan,³⁵ odnosno, u slučaju javnobilježničkoga osiguranja, sporazum stranaka sklopljen u formi javnobilježničkoga akta, odnosno solemnizirane privatne isprave.³⁶

U tom smislu, članak 882, stavak 1, točka 1) PZ krije vrlo zanimljivo rješenje. Propisujući da vjerovnik treba svome prijedlogu za izvršenje priložiti ovršnu ispravu, u toj se odredbi, na samom kraju, u zagradama i tek primjerice, navodi i *izvadak iz upisnika brodova*.³⁷ Tim se rješenjem izvadak iz upisnika brodova praktično proglašava ovršnom ispravom. U kontekstu osnaženja hipotekom zaštićene tražbine, to bi značilo da je za pokretanje ovrhe sudskom prodajom broda dovoljno ovršnom sudu podnijeti izvadak iz upisnika brodova iz kojega je vidljivo postojanje hipoteke. S

³² JAKAŠA B., *Udžbenik plovidbenog prava*, Narodne novine, Zagreb, 1983, str. 38, te 441. Vidi također od istog autora *Međunarodni režim morskih luka (u doba mira)*, Narodne novine, Zagreb, 1965, str. 74. i dalje.

³³ Vidi članak 882, stavak 1, točka 1) Zakonika.

³⁴ Vidi članak 21, točka 1) OZ.

³⁵ Vidi članak 263, stavak 2, te članak 267, stavak 1. OZ.

³⁶ Vidi članak 269, stavak 1. OZ.

³⁷ Citirana odredba glasi: “Uz prijedlog iz čl. 881. ovoga Zakona vjerovnik treba priložiti: 1. ispravu na temelju koje se traži izvršenje (izvršna isprava), u izvorniku ili u ovjerenom prijepisu (npr. izvadak iz upisnika brodova),...”.

obzirom na Zakonikom propisani obvezni sadržaj upisa hipoteke, iz tog izvotka mora se vidjeti iznos hipotekom zaštićene tražbine, visina kamata, te podaci o vjerovniku, dok se datum dospijeca tražbine ne bi morao vidjeti.³⁸ Iznijetim rješenjem zaobilazi se klasični put osnaženja hipoteka, koji se sastoji u obvezi hipotekarnog vjerovnika da postojanje i dospelost svoje tražbine, te obvezu dužnika trpjeti namirenje hipoteke, najprije utvrdi u parničnom postupku. To je hvale vrijedna inicijativa, jer, uslijed dugotrajnog parničenja, osobito u kontekstu pomorskog poduzetništva, ovrha na brodu - ako je nastupila prekasno - može izgubiti svaki smisao. Postupak osnaženja hipoteke na brodu time bi se znatno olakšao i ubrzao.³⁹

Usprkos nepobitnoj pragmatičnosti, iznijeto rješenje trpi ozbiljne zamjerke. Prije svega, ono omogućuje pokretanje sudskog osnaženja hipoteke glede tražbine čije postojanje, visina i dospelost nisu utvrđene niti jednim aktom pravosudne ili upravne vlasti, a niti sporazumom stranaka u formi kojoj zakon pripisuje ovršni karakter. Takvo što je u općem ovršnom postupku moguće jedino na temelju tzv. vjerodostojnih isprava, kao "isprava koje doduše nemaju kvalitetu ovršne isprave u užem smislu, ali kojima se ipak u visokom stupnju čini vjerojatnim egzistencija potraživanja koje se njima dokazuje".⁴⁰ No, i kod ovrhe na temelju vjerodostojne isprave pitanje postojanja tražbine se ne rješava, već ga se na određeni način mimoilazi, s time da se jednostavnim prigovorom dužnika svi učinci takve ovrhe mogu anulirati, čime će se odnos stranaka vratiti u stadij kada postojanje tražbine valja tek utvrditi autoritetom državne vlasti.⁴¹ Osim toga, izvadak iz upisnika brodova se u navedenoj odredbi PZ proglašava ovršnom, a ne vjerodostojnom ispravom, pa valja uzeti da se mehanizam prigovora protiv rješenja o ovrši temeljem vjerodostojne isprave ovdje ne bi mogao primijeniti. Ako se, s druge strane, mogućnost ovrhe na temelju izvotka iz upisnika brodova htjelo promaknuti u novu ovršnu metodu za potrebe PZ, tada je to trebalo daleko jasnije stilizirati. Napominjemo da je OZ na zadovoljavajući način riješen upravo problem koji se tom odredbom Zakonika htjelo riješiti: sporazum stranaka brzo i jednostavno sklopljen pred sudom ili javnim bilježnikom predstavlja istovremeno valjanu osnovu za zasnivanje hipoteke, pravomoćno utvrđenje vjerovnikove tražbine, te ovršnu ispravu. On, međutim, te kvalitete stječe upravo zahvaljujući "prisutnosti" eksponenta pravosudnog aparata (suda, odnosno javnog bilježnika) od samog nastanka tražbine. S obzirom da Zakonik predviđa zasnivanje sudske (odnosno javnobilježničke) hipoteke na brodu temeljem sporazuma stranaka, mogućnost

³⁸ Vidi članak 274. Zakonika.

³⁹ Vidi točku 2.11. Obrazloženja PZ, str. 27.

⁴⁰ **TRIVA S., BELAJEC V., DIKA M.**, *Sudsko izvršno pravo*, Informator, Zagreb, 1980, str. 132. Prema članku 28, stavak 1. OZ, vjerodostojnom ispravom smatraju se: račun, mjenica, ček s protestom i povratnim računom kada je to potrebno za zasnivanje tražbine, zatim javna isprava, izvadak iz ovjerovljenih poslovnih knjiga, po zakonu ovjerovljena privatna isprava te isprava koja se po posebnim propisima smatra javnom ispravom.

⁴¹ Vidi članak 53., te 54. OZ, vidi i **TRIVA - BELAJEC - DIKA**, *op. cit.*, str. 137.

ovrhe hipoteke na temelju pukog izvotka iz upisnika brodova pojavljuje se kao loša i neželjena alternativa.⁴² Mišljenja smo da, s obzirom na mnogostrukost i veličinu financijskih interesa uključenih u sudsku prodaju broda, na česte međunarodne implikacije takve prodaje, te na skupoću samog sudbenog mehanizma, kao i na postojanje sigurnijeg i definiranijeg, a jednako učinkovitog, mehanizma u Ovršnome zakonu, iz članka 882, stavak 1, točka 1) PZ treba izbaciti dio u zgradama koji u kontekstu ovršne isprave spominje izvadak iz upisnika brodova.

Pravna utemeljenost citiranog rješenja naišla je i na provjeru u praksi: vjerovnikov prijedlog za ovrhu sudskom prodajom broda, uz koji je vjerovnik kao ovršnu ispravu priložio tek izvadak iz upisnika brodova, prvostupanjski je sud odbacio, a Visoki trgovački sud Republike Hrvatske potvrdio takvo rješenje, izrazivši stav da, bez obzira na stilizaciju članka 882, stavak 1, točka 1) Pomorskog zakonika, izvadak iz upisnika brodova ne predstavlja ovršnu ispravu na temelju koje se može tražiti sudska prodaja broda.⁴³

3.3. Zabilježba rješenja o prodaji i njezin učinak na založne vjerovnike

Članak 884. PZ regulira zabilježbu rješenja o prodaji broda u upisnik brodova. Stavak 3. uređuje učinak takve zabilježbe pa, između ostaloga, propisuje da vjerovnik u čiju je korist ta zabilježba učinjena ima prvenstvo u namirenju prema svakoj drugoj osobi koja kasnije stekne kakvo založno pravo na brodu ili koja kasnije ostvari pravo na namirenje.

Mišljenja smo da citirani stavak 3. zadire u zakonom utvrđeni redosljed namirenja pojedinih kategorija tražbina utvrđen člankom 938, stavak 1. PZ: prije svega, on dopušta da se vjerovnik u čiju je korist zabilježba izvršena namiri prije kasnijih založnih vjerovnika bez obzira je li njegova tražbina zaštićena zalogom ili nije. To proturiječi temeljnom pravilu po kojemu se (po namirenju troškova postupka) iz prodajne cijene ostvarene sudskom prodajom broda namiruju najprije privilegirani vjerovnici, zatim vjerovnik koji se koristi pravom retencije, pa hipotekarni vjerovnici, te napokon ostali vjerovnici, pri čemu vrijeme nastanka pojedine tražbine nije od značenja (vrijeme nastanka može biti od značenja unutar pojedine kategorije pa tako, primjerice, među privilegiranim tražbinama prednost imaju one koje su nastale na kasnijem putovanju, dok među hipotekarnima prednost imaju one koje su ranije upisane). Prema stavku 3. članka 884. PZ, bilo bi, dakle, moguće da se neki vjerovnik

⁴² Poblize **STANKOVIĆ G.**, *Hrvatska pomorska hipoteka u svjetlu nadolazećih izmjena Pomorskog zakonika*, Vladavina prava, Zagreb, br. 1, 1997, str. 127., te **BOLANČA D.**, *Pomorsko pravo (odabrane teme)*, Split, 1999, str. 129. i dalje.

⁴³ Vidi rješidbu Visokog trgovačkoga suda broj VI Pž-3006/95 od 3. listopada 1995. godine, (Uporedno pomorsko pravo, Zagreb, br. 1-4, 1995, str. 437. – 444).

čija tražbina nije osigurana založnim pravom namiruje nakon određenih založnih vjerovnika (onih koji su zalog stekli prije), a prije nekih drugih založnih vjerovnika (tj. onih koji su zalog stekli kasnije), što je karakteristika engleskog i američkog sustava prioriteta kod sudske prodaje broda,⁴⁴ ali ne i hrvatskoga. Vjerovnik bez založnog prava ne može imati prednost u namirenju pred vjerovnikom čija je tražbina osigurana založnim pravom na brodu, i to bez obzira na vremenski element.

Dok citirana odedba može biti od koristi pri onemogućavanju zlonamjernog opterećivanja broda hipotekom u stadiju ovrhe (u cilju izvlačenja dijela diobne mase u korist brodarar), ona može imati neželjenih posljedica u odnosu na tražbine zaštićene pomorskim privilegijem: primjerice, neki privilegiji koji po prirodi stvari nastaju tek u tijeku ovršnog postupka (kao što su neki privilegiji iz članka 250, točka 1.),⁴⁵ imali bi se namiriti tek nakon vjerovnika u čiju je korist izvršena zabilježba, premda zakon upravo tim privilegijima namiruje vrlo visok redosljed prvenstva.

Možda bi rješenje bilo u tome da se učinak zabilježbe iz članka 884, stavak 3, umjesto na sva založna prava, ograniči samo na kasnije stečene hipoteke (a ne i privilegije), kako to, uostalom, predviđaju i opći propisi ovršnoga prava.⁴⁶

Što se, pak, tiče učinka zabilježbe u odnosu na vjerovnike koji kasnije steknu pravo na namirenje, čini se da je tu riječ o vjerovnicima čije tražbine nisu osigurane založnim pravom, dakle o tzv. "običnim" vjerovnicima. Tu bi učinak zabilježbe bio da obični vjerovnik u čiju je korist zabilježba ranije izvršena ima prednost pred običnim vjerovnicima u čiju je korist zabilježba učinjena kasnije. To se, pak, protivi članku 940, koji propisuje da se vjerovnici istoga isplatnoga reda (kao što su "obični" vjerovnici međusobno) namiruju proporcionalno. Propisi općeg ovršnog prava koji propisuju ovrhu na nekretnini propisuju da se takvi vjerovnici namiruju shodno vremenu kada su stekli pravo na namirenje, pa bi u tome kontekstu, dakle, kada je riječ o "običnim" vjerovnicima, možda bilo opravdanije usvojiti upravo režim iz članka 884, stavak 3. (dakle *prior tempore potior iure*) nego onaj iz članka 940. (proporcionalno namirenje). Uostalom, kako će se u nastavku pokazati, članak 940. i nema osobita smisla.

Sve u svemu, članak 884, stavak 3. Pomorskog zakonika na tragu je propisa općeg ovršnoga prava koji propisuju redosljed namirenja kod prodaje nekretnine. I dok opisani režim u kontekstu prodaje broda nalazi opravdanja glede hipoteka kao i običnih, tj. neosiguranih tražbina, on je, međutim, u koliziji s režimom pomorskih privilegija, koji po svojoj naravi i svrsi ne smiju biti dovedeni u poziciju da konkuriraju s ostalim, nezaložnim vjerovnicima.

⁴⁴ O tome opširnije **STANKOVIĆ G.**, *Pomorski privilegiji i hipoteke te pravci razvitka na međunarodnom polju*, (doktorska disertacija), Pravni fakultet, Split, 1996, str. 178. i dalje, te str. 221. i dalje.

⁴⁵ Primjerice, troškovi čuvanja broda tijekom ovrhe, brodska ležarina tj. lučke pristojbe i sl.

⁴⁶ Usporedi članak 108, stavak 1. i 3. OZ.

Stavak 4. istoga članka propisuje da je za prvenstveni red više zabiljezbi mjero-davan trenutak kada je “tijelu koje vodi upisnik brodova podnesen prijedlog za ovrhu prodajom broda”. To se čini proturječnim, jer se prijedlog za ovrhu prodajom broda ne podnosi tijelu koje vodi upisnik brodova. Takvome tijelu se, po prirodi stvari, podnosi rješenje ovršnoga suda kojime se određuje provođenje zabilježbe.

3.4. Sudjelovanje založnih vjerovnika u ovršnoj prodaji

U praksi se postavilo pitanje u kojoj mjeri i na koji način vjerovnici, čije su tražbine zaštićene založnim pravom na brodu, moraju sudjelovati u ovršnom postupku kako bi osigurali svoj zalogom stečeni redosljed namirenja. To je od posebne važnosti u odnosu na privilegirane tražbine, za koje ovršni sud ne mora znati jer o njima ne postoji službena evidencija (za razliku od tražbina zaštićenih hipotekom o kojima podaci proizlaze iz upisnika brodova). Bilo je tumačenja da privilegirani vjerovnici neće moći sudjelovati u razdiobi kupovnine ukoliko do ročišta za prodaju broda nemaju barem ovršnu ispravu kojom se utvrđuje postojanje i visina njihove privilegirane tražbine.⁴⁷ S obzirom da se privilegiji u načelu gase sudskom prodajom broda,⁴⁸ bilo bi nepravilno privilegiranim vjerovnicima koji nisu pokrenuli ovrhu nametati obvezu da do određenog roka, pod prijetnjom gubitka prava na sudjelovanje u razdiobi, ishoduju takvu ovršnu ispravu. To tim prije što privilegirani vjerovnici, sve do objavljivanja oglasa o prodaji (dakle sve do 30-tak dana prije samog ročišta za prodaju), moguće i nisu saznali da se brod prodaje, pa parnicu o meritumu svoje tražbine još nisu niti pokrenuli.

ZPUP je sadržavao jednu odredbu koja je služila kao korisna indikacija o pitanju položaja založnih vjerovnika u ovrsi. Članak 888. ZPUP propisivao je naime ovako: *“Vjerovnici koji su stekli kakvo založno pravo na brodu koji je predmet prodaje imaju pravo da se, prema redu prvenstva koji im pripada, namire iz svote dobivene prodajom broda, iako nisu tražili prodaju.”*

K tome, Zakonik u članku 952, stavak 1. propisuje da *“o namirenju vjerovnika*

⁴⁷ Takav stav bio je uglavnom zasnovan na odredbi članka 907, točka 6. PZ, koji propisuje da će oglas za prodaju između ostaloga sadržati i *“poziv založnim vjerovnicima čija prava nisu upisana u upisnik brodova da najkasnije na ročištu za prodaju prijave svoje tražbine, s upozorenjem da će se njihova prava u postupku uzeti u obzir samo ako proizlaze iz izvršnih spisa”*. K tome su sudovi, očito u namjeri usklađenja nazivlja s izrazima iz OZ-a, izraz *“izvršnih spisa”* preambiciozno zamjenjivali s *“ovršnih isprava”*. Time je, po mišljenju autora, citiranoj odredbi dat smisao koji joj zakonodavac nije namijenio, tj. trenutak započinjanja ročišta za prodaju broda postao je prekluzivnim rokom do kojega se privilegirani vjerovnik mora ovršnom sudu legitimirati podnošenjem ovršne isprave kojom se utvrđuje postojanje njegove tražbine.

⁴⁸ Članak 260, stavak 1, točka 3. PZ.

i drugih osoba koje polažu pravo na namirenje” sud odlučuje uzimajući u obzir “*stanje koje proizlazi iz upisnika brodova, spisa izvršnog postupka i rezultata ročišta za razdiobu kupovnine*”. Imajući na umu da izraz “vjerovnika” sada valja shvatiti kao “*ovrhovoditelja*”, proizlazi da se pri odlučivanju o razdiobi kupovnine uzimaju u obzir i ostali vjerovnici, dakle vjerovnici bez statusa ovrhovoditelja (“*druge osobe koje polažu pravo na namirenje*”). O namirenju hipotekarnih vjerovnika sud će odlučiti uzimajući u obzir stanje koje proizlazi iz upisnika brodova. O namirenju privilegiranih vjerovnika, odlučit će uzimajući u obzir stanje koje proizlazi iz spisa ovršnog postupka. Po našem mišljenju, privilegiranom vjerovniku bit će dovoljno da do ročišta za razdiobu kupovnine prijavi svoju tražbinu, da bi ona bila uzeta u obzir kod odlučivanja o razdiobi.⁴⁹

Konačno, opći propisi o ovrshi na nekretnini predviđaju da se založni vjerovnici namiruju iz prodajne cijene i kada nisu prijavili svoje tražbine.⁵⁰ Valja imati na umu da su u kontekstu ovršne prodaje nekretnine založni vjerovnici u pravilu poznati sudu jer su upisani u zemljišnoj knjizi. Za razliku od toga, kod ovršne prodaje broda cijela jedna kategorija založnih vjerovnika - privilegirani vjerovnici - u načelu je nepoznata ovršnom sudu pa, ipak, treba prihvatiti da će mogućnost njihova sudjelovanja u razdiobi kupovnine ovisiti o njihovoj vlastitoj inicijativi (*vigilantibus iura*).

Uvažavajući načelo što ga usvajaju opći propisi ovršnog postupka, ali i opisanu specifičnost ovršne prodaje broda, te imajući na umu nedoumice koje je nedostatak odgovarajuće odredbe izazvao u praksi, zalažemo se za to da se u tekst PZ unese odredba kojom će se izričito propisati da se hipotekarni vjerovnici namiruju iz prodajne cijene broda i kada nisu prijavili svoje tražbine, dok se privilegirani vjerovnici namiruju premda nisu zatražili ovrhu, ako su svoje tražbine prijavili ovršnome sudu do početka ročišta za razdiobu kupovnine.

3.5. *Prodaja broda neposrednom pogodbom?*

Pomorski zakonik propisuje da se prodaja broda obavlja na ročištu za prodaju usmenom javnom dražbom.⁵¹ Time se javna dražba dosta jasno definira kao isključivi način, tj. tehnika ovršne prodaje broda po PZ-u.

U praksi se pojavilo pitanje treba li dopustiti ovršnu prodaju broda putem neposredne pogodbe. Iskustvo je, naime, pokazalo da potencijalni kupci redovito

⁴⁹ Hoće li takva tražbina uistinu i sudjelovati u namirenju iz diobne mase, ovisi o nizu čimbenika. Naime, o prijavljenoj tražbini može se pri raspravljanju o razdiobi kupovnine prigovoriti po pitanju postojanja, visine i prvenstvenog reda namirenja (članak 936, stavak 3. PZ). O tim prigovorima odlučuje se ili u samom ovršnom postupku (ako se prigovor odnosi na pravno pitanje - članak 952, stavak 2. PZ) ili u posebnoj parnici na koju će ovršni sud uputiti stranku koja je prigovor iznijela (ako odluka o prigovoru ovisi o utvrđivanju spornih činjenica - članak 952, stavak 3. PZ).

⁵⁰ Članak 105. OZ.

složno “preskaču” prvu ili prve dvije dražbe za prodaju broda ne bi li primorali ovrhovoditelja i ostale sudionike u postupku da uslijed “nezainteresiranosti tržišta” snizuju početnu cijenu broda. Time se, uslijed višestrukih odgađanja, gubi mnogo dragocjenog vremena. Brodu koji stoji u luci i čeka ovršnu prodaju time tržišna vrijednost opada, dok se troškovi njegova održavanja nastavljaju gomilati. Tome treba dodati i da se stanje broda, uslijed neupotrebe i neredovitog održavanja, samo po sebi pogoršava. Metoda dražbe, dakle, može znatno sniziti cijenu po kojoj će se brod konačno prodati, te time naštetiti svim sudionicima (izuzev kupcu).

Pri razmatranju dopustivosti prodaje broda neposrednom pogodbom *de lege lata*, valja ukazati da odredbe OZ o ovršnoj prodaji nekretnine, koje se temeljem članka 867, stavak 5. PZ supsidijarno primjenjuju na ovršnu prodaju broda - predviđaju mogućnost prodaje neposrednom pogodbom.⁵² Spomenuta odredba PZ predviđa supsidijarnu primjenu odredaba općeg ovršnog postupka “ako odredbama ovoga Zakona ... nije drukčije određeno”. PZ uopće se ne dotiče pitanja prodaje broda neposrednom pogodbom, pa se može zaključiti da odredbe Zakonika ne predstavljaju prepreku za supsidijarnu primjenu odredaba općeg ovršnog postupka o prodaji nekretnine neposrednom pogodbom. Opisanom tumačenju moglo bi se prigovoriti argumentom da članak 905. PZ jasno određuje da se prodaja broda obavlja putem usmene javne dražbe, te da njegova stilizacija ne dopušta iznimaka. Valja međutim ukazati da i članak 92, stavak 1. OZ sadrži jednako kategoričnu stilizaciju,⁵³ pa se u stavku 4. opet predviđa iznimka (neposredna pogodba). Uostalom, rješavajući o pitanju odnosa općih - a kasnijih - odredaba Ovršnog zakona spram posebnih - a ranijih - odredaba PZ u kontekstu dopustivosti fiducijarnog prijenosa vlasništva na brodu, recentna sudska i upravnosudska praksa opredijelila se za stav da u pogledu broda valja dopustiti primjenu instituta kojega PZ uopće ne spominje ako njegova primjena proizlazi iz odredaba OZ.⁵⁴

Na razini teleološkog tumačenja, podsjeća se da je cilj odredaba o postupku ovršne prodaje broda omogućiti brzu i učinkovitu prodaju, tj. omogućiti da se brod proda uz što manje troškova te uz očuvanje njegove stvarne vrijednosti. Odredbe PZ pokazuju se neadekvatnima za ostvarenje toga cilja. Stoga, u nedostatku odgovarajućih odredaba u PZ, supsidijarna primjena odredaba OZ o prodaji nekretnine neposrednom pogodbom bila u skladu s iznesenim zakonodavnim ciljem i svrhom. S obzirom da se sudskom prodajom u načelu gasne stvarni tereti na brodu, zadatak je ovršne prodaje i

⁵¹ Članak 905. PZ.

⁵² Članci 92-99, te članak 103. OZ.

⁵³ Navedena odredba glasi: “*Prodaja nekretnine obavlja se usmenom javnom dražbom*”.

⁵⁴ Vidi rješidbu Trgovačkog suda u Splitu posl. broj I-626/97 (Poredbeno pomorsko pravo br. 1-4, 1997, str. 167. – 169.), te (neobjavljenu) presudu Upravnog suda RH broj Us-8675/1997-4 od 7. prosinca 2000. godine. O naravi problema, ali prije citirane presude Upravnoga suda: **ĆORIĆ, D.** *Primjena instituta sudskog i javnobilježničkog osiguranja prijenosom vlasništva na stvari i prijenosom prava na brodove*, Poredbeno pomorsko pravo br. 1-4, 1997, str. 164. – 173.

zadovoljiti određene kriterije publiciteta u smislu omogućavanja založnim vjerovnicima da postojanje i visinu svojih tražbina pravovremeno stave do znanja ovršnom sudu. Držimo da prodaja broda neposrednom pogodbom ne bi ugrozila ostvarenje toga zadatka, dok god ona bude popraćena odgovarajućim mjerama publiciteta.

De lega ferenda, iz iznesenih razloga držimo da bi predstojećim izmjenama PZ svakako trebalo dopustiti mogućnost ovršne prodaje broda neposrednom pogodbom po uzoru na odgovarajuće odredbe OZ, te uz obvezno poštivanje zahtjeva publiciteta.

3.6. Prijelaz rizika za dosuđeni brod i brisanje upisanih prava

Stavak 1. članka 904. PZ propisuje da rizik za brod prelazi na najboljeg ponuđača u trenutku kada mu je brod pravomoćno dosuđen. Taj trenutak može nastupiti ili već na ročištu za prodaju (ako se sudionici odreknu prava na žalbu, kao što se znade dogoditi u praksi), ili protekom roka za žalbu na rješenje o dosudi, ili pak odbijanjem žalbe uložene na rješenje o dosudi.

Stavak 2. istoga članka, međutim, propisuje da se brod predaje kupcu i njegovo pravo vlasništva upisuje kada on udovolji svim uvjetima prodaje, što prvenstveno znači kada uplati punu kupoprodajnu cijenu. Rok za uplatu kupovnine je, u pravilu, 15 dana, pa se lako može dogoditi da rizik za brod prijeđe na kupca prije no što kupac postane upisanim vlasnikom te, što je još bitnije, prije no što uopće stekne posjed i kontrolu nad brodom. Sasvim je moguće da se u razdoblju nakon prelaska rizika na kupca a prije stjecanja posjeda i kontrole nad brodom dogodi kakva ozbiljnija šteta na brodu, pa proizlazi da bi kupac bio taj koji će “ni kriv ni dužan” trpjeti posljedice. Naravno, kupac se može riješiti te opasnosti promptnom uplatom pune cijene, no iskustvo pokazuje da kupci nemaju spremnu punu cijenu u trenutku kada pristupaju dražbenom ročištu jer, prije svega, sudionik dražbe ne zna unaprijed za koju će se cijenu brod prodati, a k tome i ne zna hoće li brod biti dosuđen upravo njemu (pa nema smisla aktivirati velika sredstva unaprijed). Upravo stoga, zakonom predviđeni 15-dnevni rok za uplatu cijene u pravilu se koristi gotovo do zadnjega dana, a bilo je i slučajeva produženja.

S obzirom da rizik za propast ili oštećenje broda prebacuje na kupca prije no što je on stekao kontrolu nad brodom i prije no što je postao njegovim vlasnikom (vlasništvo se upisuje tek po udovoljavanju svih uvjeta prodaje), ta odredba ukazuje se nepravičnom u odnosu na kupca. Slijedom iznesenoga, predlažemo da se odredba stavka 1. članka 904. izmijeni na način da rizik za brod prelazi na najboljeg ponuđača u trenutku predaje broda u skladu s člankom 2. toga članka (dakle nakon što je udovoljio uvjetima prodaje).

Nadalje, prema članku 954, upisana prava i tereti na prodanom brodu brišu se tek kad rješenje o razdiobi kupovnine postane pravomoćno. To se protivi pravilu da se kupcu brod predaje (i njegovo vlasništvo upisuje) po uplati cjelokupne cijene

(članak 904, stavak 2.) i to “slobodan od svih stvarnopravnih tereta” (članak 901.). Dobro je poznato da postupak razdiobe kupovnine može potrajati vrlo dugo, i posve je nedopustivo, proturiječno a i nelogično da se brisanje tereta s broda koji je dosuđen novome vlasniku - i koji brod navodno preuzima slobodan od stvarnopravnih tereta - veže uz neki kasniji stadij postupka s kojime kupac nema nikakve veze i na koji nema upliva. To osobito ako se ima na umu da su kupcu, u cilju upisa broda u kakav inozemni upisnik, hitno potrebni upravo dokumenti kojima se potvrđuje da je brod slobodan od svih tereta. Zalažemo se stoga da se citirana odredba izmijeni u smislu da se brisanje upisanih prava i tereta veže uz upis vlasništva u korist kupca.

3.7. “Natponuda”

Članak 920, stavak 2. PZ propisuje da se u objavljenom rješenju o dosudi broda ima, između ostaloga, navesti i “rok za prijavu natponude, uz naznaku njezine najmanje svote”. Institut natponude ne regulira se nigdje drugdje u PZ-u. Stoga, dok o značenju toga instituta možda i možemo nagađati (posljednja prilika da se za brod prikupi i više no što je postignuto na dražbi), eventualni pravni režim podnošenja natponude kao i postupak suda u takvom slučaju - ostaju nepoznanicom. Pored toga, prema sadašnjoj stilizaciji proizlazi da se objavljivanjem poziva za natponudu zapravo otvara “drugi krug” nadmetanja (jer je moguće da se podnese više natponuda i sud će brod dodijeliti onome tko je ponudio najvišu), ali više ne u formi javne dražbe, već u formi natječaja s podnošenjem pismenih ponuda. Držimo da se to protivi duhu postupka prodaje, kako ga regulira PZ. Osim toga, sudionicima usmene dražbe nije dopuštena mogućnost reagiranja na podnošenje kasnije natponude u višem iznosu. Opći propisi ovršnoga prava koji reguliraju sudsku prodaju nekretnine ne predviđaju institut natponude.

3.8. Namirenje vjerovnika iz više diobnih masa

Kada je riječ o osnaženju privilegija na brodu, namirenje vjerovnika u ovršnom postupku obavlja se iz više diobnih masa. Osim na brod, privilegiji se naime prostiru i na civilne plodove broda (i to vozarinu, prevozninu i tegljarinu) kao i na uzgrednosti (nagradu za spašavanje), i to samo na one koji su nastali na istome putovanju tijekom kojega je nastala i privilegirana tražbina.⁵⁵ Upravo stoga, Zakonik u članku 937, stavak 1. propisuje da kupovнина ostvarena sudskom prodajom broda, civilni plodovi, te uzgrednosti - predstavljaju zasebne diobne mase, ovisno o tome na koju od njih se proteže privilegij kojeg od vjerovnika. Svi se oni, naravno, namiruju iz jedne te iste kupovnine ostvarene sudskom prodajom broda. Ali ako ima više privilegiranih vjerovnika čije tražbine potječu s različitih putovanja broda, tada se oni neće namirivati

i iz istih uzgrednosti i civilnih plodova.

U članku 937, stavak 2, Zakonik, međutim, propisuje da će se svi oni civilni plodovi i uzgrednosti koji su plaćeni do zaključenja ročišta za raspravu o razdiobi kupovnine - podijeliti zajedno s kupovninom. Ako je smisao te odredbe da će svi civilni plodovi i uzgrednosti koji su položeni u sud do navedenoga roka - zajedno s kupovninom tvoriti jedinstvenu diobnu masu, tada se ta odredba suprotstavlja jednome od temeljnih pravila o prostiranju pomorskih privilegija na civilne plodove i uzgrednosti, a to je gore opisano pravilo putovanja.⁵⁶ Na civilnim plodovima i uzgrednostima, bez obzira kada su naplaćeni, mogu se namirivati samo oni vjerovnici koji na to imaju pravo temeljem odredaba o privilegijima, odnosno hipoteci na brodu.⁵⁷ Ne bi bilo dobro kada bi se supstancijalne odredbe koje uređuju određeni institut tako mijenjale tehničkim propisima postupka.

3.9. Međusobni redosljed prvenstva pojedinih kategorija tražbina

Redosljed kojime će se pojedine kategorije pomorskih tražbina namiriti iz cijene ostvarene sudskom prodajom broda uređuje se u dijelu Zakonika koji se bavi postupkom ovrhe na brodu, osobito u člancima 938. do 941. Tim se odredbama, posve razumljivo, ne zadire u unutrašnji redosljed namirenja glede onih kategorija tražbina (poput privilegija i hipoteka) koje za to imaju predviđen zaseban mehanizam. Na to se upozorava i u članku 938, stavak 2, Zakonika, koji propisuje da za utvrđivanje reda namirenja privilegiranih i hipotekarnih vjerovnika unutar pojedinog isplatnog reda važe odredbe Zakonika koje uređuju dotične institute.

Članak 940, propisuje, međutim, da se, u slučaju da diobna masa nedostaje za namirenje svih tražbina istog isplatnog reda, te tražbine namiruju razmjerno. Prema sadržaju izraza u zagradama - "(članak 938, stavak 1. i 2.)" - proizlazi da se pravilo o proporcionalnom namirenju iz ovoga članka ima primijeniti upravo na privilegije i hipoteke. To se protivi samoj biti instituta privilegija i hipoteka i u izravnom je sukobu s iznesenim tradicionalnim načelom iz članka 938, stavak 2. PZ.⁵⁸

⁵⁵ Vidi članak 252. PZ. Iznimku predstavljaju privilegiji za tražbine iz osnove plaća pomoraca (članak 250, stavak 1, točka 2. PZ), koji se prostiru na civilne plodove sa svih putovanja ostvarenih za trajanja istoga zaposlenja na istome brodu - članak 256, stavak 2. PZ.

⁵⁶ Čak i kada je riječ o razdiobi same kupovnine ostvarene sudskom prodajom broda, redosljed namirenja privilegiranih tražbina ravna se, ponajprije, prema putovanjima tijekom kojih su pojedine tražbine nastale, i to obrnutim vremenskim redosljedom - članak 258, stavak 1. Izuzetak od ovoga pravila predstavljaju privilegiji za tražbine s osnove plaća zapovjednika i članova posade broda (članak 250, stavak 1, točka 2. PZ): ako su nastali tijekom istog zaposlenja a kroz više putovanja, za potrebe prvenstvenog reda smatra se da su nastali za posljednjeg putovanja - članak 257, stavak 1. PZ.

⁵⁷ Ne treba zaboraviti da se i hipoteka na brodu može prostirati na civilne plodove ako stranke tako ugovore - članak 239. PZ.

Odredba članka 940. mogla bi se, dakle, primjenjivati jedino u odnosu na tzv. "ostale vjerovnike" iz članka 938, stavak 1, točka 3, dakle, one koji nisu osigurani založnim pravom niti retencijom. Pitanje je, međutim, da li i na njih primijeniti pravilo o proporcionalnom namirenju, ili bi upravo ovdje bilo bolje primijeniti pravilo *prior tempore potior iure* koje bi se ravnalo vremenskim redosljedom zabilježbi rješenja o ovrsi, kako je to predviđeno već spomenutim člankom 884, stavak 3, te kako to, uostalom, predviđaju i opći propisi ovršnog postupka.⁵⁹

3.10. Položaj troškova pri razdiobi kupovnine

Pojam troška se, u različitim formama, pojavljuje na tri ključna mjesta, i to:

- (i) u članku 250, točka 1, gdje se "*sudskim troškovima učinjenim u zajedničkom interesu svih vjerovnika u postupku ovrhe ... kako bi se sačuvao brod ili kako bi se provela ovrha*" dodjeljuje status pomorskog privilegija;
- (ii) u članku 938, stavak 4, gdje se "*troškovima nastalim u tijeku postupka prodaje broda*" dodjeljuje apsolutni prioritet u nemirenju, dakle, svojevrsni natprivilegirani status; te
- (iii) u članku 939, stavak 1, gdje se propisuje da "*ovršnim troškovima koji su nastali radi ostvarenja*" tražbine koja se namiruje iz sudske prodaje broda pripada isti redosljed prvenstva kao i glavnica tražbine.

Držimo da ovdje ima stanovitih preklapanja i proturječja. Ponajprije, svi "*sudski troškovi ...*" iz članka 250, točka 1. mogu se podvesti pod "*troškove nastale u tijeku postupka prodaje*" iz članka 938, stavak 4, jer ti potonji predstavljaju širi pojam. Isto bi se moglo tvrditi i za "*ovršne troškove*" iz članka 939, stavak 1.

Najozbiljniji izvor pravne nesigurnosti počiva u odnosu između članka 938, stavak 4, te članka 250, točka 1. Članak 938, stavak 4. propisuje, dakle, da se troškovi nastali u tijeku postupka prodaje broda namiruju prije razdiobe kupovnine, pa i prije tražbina osiguranih pomorskim privilegijima. Takvim rješenjem ti se troškovi praktično stavljaju izvan sustava prioriteta (namiruju se "*prije razdiobe kupovnine*"). To je i opravdano, jer troškovi vjerovnika koji je pokrenuo postupak prodaje mogu biti znatni,⁶⁰ a učinjeni su u korist svih vjerovnika koji u tom postupku sudjeluju.

⁵⁸ Istovjetna odredba nalazi se i u članku 946. ZPUP-a. Zanimljivo je da Nacrt ZPUP-a iz 1974. godine u odgovarajućoj odredbi nije spominjao privilegije i hipoteke, iz čega je proizlazilo, posve logično i dosljedno, da se načelo razmjernog namirenja primjenjivalo upravo na one vjerovnike koji ne podliježu posebnim pravilima o redosljedu namirenja. Jedino takvo rješenje je logično i unosi sklad među navedene odredbe. Zašto je u tekst ZPUP-a, a kasnije i Zakonika, u odredbi o razmjernom namirenju unijeto pozivanje upravo na privilegije i hipoteke (i to u zagrada), autorima nije poznato.

⁵⁹ Vidi poglavlje 3.3, *supra*.

Bilo bi stoga nepravično kada bi uspjeh namirenja tih njegovih izdataka ovisila o redosljedu namirenja njegove tražbine (koja ne mora biti privilegirana, pa niti zaštićena hipotekom na brodu).

Opisani pristup troškovima ovršnog postupka usvaja Konvencija o pomorskim privilegijima i hipotekama iz 1967, kao i ona iz 1993. godine.⁶¹ Upravo stoga su, međutim, u ovim aktima navedeni troškovi uklonjeni s popisa privilegiranih tražbina. U Pomorskom zakoniku je, međutim, drukčije. Iako prema članku 938, stavak 4. uživaju natprivilegirani status, troškovi nastali u tijeku postupka prodaje broda i dalje se nalaze na popisu privilegija u članku 250, stavak 1, točka 1, a taj je opet stiliziran po uzoru na Konvenciju iz 1926. godine. Smatramo da je riječ o redakcijskom propustu.⁶² Dok se on ne ukloni, postavlja se pitanje koju od dviju odredaba valja primijeniti. Odluka o tome može imati veliku praktičnu važnost kada je riječ o prodaji broda male vrijednosti, kada je neizvjesno hoće li se i privilegiji prvog razreda uspjeti u cijelosti namiriti. Ako se sudski troškovi shvate kao privilegij u smislu članka 250, st.1, toč. 1), tada će oni morati konkurirati s ostalim privilegiranim tražbinama iz tog razreda (lučke i ostale pristojbe i naknade, troškovi peljarenja, pa i tražbine pomoraca s osnove doprinosa u socijalno osiguranje), te će, u nedostatku sredstava u diobnoj masi, postići tek djelomično namirenje. Ako se, naprotiv, primijeni odredba članka 938, st. 4, tada ovi troškovi imaju znatno veće izgleda za potpunu naknadu, jer namirenje privilegija prvog razreda neće ni započeti dok se u cijelosti ne namire troškovi. S obzirom na već iznijete razloge zaštite vjerovnika koji je pokrenuo ovršni postupak, smatramo da bi se trebalo prikloniti potonjem rješenju, pa primijeniti odredbu članka 938, stavak 4. Zakonika, te zanemariti nazočnost troškova među privilegijima prvoga razreda.

De lege ferenda, držimo da bi “*sudske troškove učinjene u zajedničkom interesu svih vjerovnika u postupku ovrhe kako bi se sačuvao ili kako bi se provela prodaja*” trebalo brisati iz članka 250, stavak 1, točka 1. PZ

⁶⁰ Vjerovnik koji je predložio ovrhu prodajom broda mora prethodno snositi troškove provođenja ovrhe, te čuvanja i održavanja broda (čl. 892. Zakonika). Provođenje ovrhe uključuje iskrcaj tereta s broda (čl. 890. Zakonika), utvrđivanje (pa i ponovljeno utvrđivanje) vrijednosti broda i pripadaka (čl. 894-895. Zakonika), održavanje (pa i ponovljeno) javne dražbe (čl. 905-922, te 923-924. Zakonika) itd.

⁶¹ Vidi članak 11, stavak 2. Konvencije iz 1967, te članak 12, stavak 2. Konvencije iz 1993. godine; detaljnije STANKOVIĆ, *op. cit.*, str. 402.

⁶² Jednako je stanje i u tekstu ZPUP-a (čl. 944, stavak 3.). Zanimljivo je da Nacrt ZPUP-a iz 1974. nije sadržavao takvu odredbu, već su se ovršni troškovi pojavljivali samo kao privilegij prvoga razreda (usp. članak 250, stavak 1, točka 1), te članak 1030. Nacrta). Za pretpostaviti je da se kod unošenja takve odredbe u tekst ZPUP-a zaboravilo ukloniti troškove s popisa privilegija.

4. ZAKLJUČAK

U sklopu predstojeće izmjene hrvatskog pomorskog zakonodavstva, na polju ovršne prodaje broda autori predlažu sljedeća rješenja *de lege ferenda*:

- u članku 869, stavak 1. točka 3) PZ formulaciju “potrebe plovidbe” treba zamijeniti jasnijim izrazom “nevolje na moru”,
- u članku 882, stavak 1., točka 1) PZ izbaciti dio u zagradama koji u kontekstu ovršne isprave spominje izvadak iz brodova,
- učinak zabilježbe rješenja o prodaji iz članka 884, stavak 3. PZ treba ograničiti, umjesto na sva založna prava, samo na kasnije stečene hipoteke (a ne i privilegije), jer tako predviđaju opća pravila ovršnog prava,
- zbog osebnosti ovršne prodaje broda, u tekst PZ nužno je unijeti odredbu kojom će se izričito propisati da se hipotekarni vjerovnici namiruju iz prodajne cijene broda i kada nisu prijavili svoje tražbine, dok se privilegirani vjerovnici namiruju prema nisu zatražili ovrhu, ako su svoje tražbine prijavili ovršnome sudu do početka ročišta za razdiobu kupovnine,
- PZ *pro futuro* treba omogućiti ovršnu prodaju broda neposrednom pogodbom po uzoru na odgovarajuće odredbe OZ, uz obvezno poštivanje zahtjeva publiciteta,
- odredba stavka 1. članka 904. PZ mora se izmijeniti na način da rizik za brod prelazi na najboljeg ponuđača u trenutku predaje broda nakon što je udovoljio uvjetima prodaje,
- u odredbi članka 954. PZ izričito naglasiti da se brisanje upisanih prava i tereta na prodanom brodu vezuje uz upis vlasništva u korist kupca,
- natponudu izbaciti iz odredbe članka 920, stavak 2 PZ, jer se protivi propisanom postupku prodaje broda,
- na civilnim plodovima i izgrednostima, bez obzira kada su naplaćeni, mogu se namirivati samo oni vjerovnici koji na to imaju pravo temeljem odredaba o privilegijama odnosno hipoteci na brodu (članak 937, stavak 2. PZ),
- pravilo o proporcionalnom namirenju ne smije se primjenjivati na privilegije i hipoteke (članak 940 PZ),
- iz odredbe članka 250, stavak 1., točka 1) PZ brisati “sudske troškove učinjene u zajedničkom interesu svih vjerovnika u postupku ovrhe kako bi se sačuvao brod ili kako bi se provela prodaja”.

Gordan Stanković
Dragan Bolanča

SOME PROBLEMS RELATING TO THE DISTRAINT AND FORCED SALE OF A SHIP

SUMMARY

The article deals with the procedure of distraint and forced sale of a ship. In this procedure, the distrainee's ship is sold in order to satisfy the distrainer's claim for payment of debt. The aim of the article is to bring up certain questions which have presented difficulties in practice and which should be resolved appropriately by means of the forthcoming amendments to the Maritime Code.

ALCUNI PROBLEMI RELATIVI ALLA VENDITA FORZATA DELLA NAVE

SOMMARIO

Argomento dello scritto è la procedura di vendita forzata della nave allo scopo di pagamento di un credito di un creditore precedente in cui l'oggetto di pignoramento è la nave dell'obbligato e lo strumento la vendita forzata di detta nave onde provvedere al saldo con i fondi pecuniari ricavati dalla vendita. Intenzione del saggio è sollevare alcune precise questioni riguardanti la vendita forzata di una nave, esecuzione che all'atto pratico è fonte di numerose difficoltà e che richiede una adeguata soluzione in vista dell'imminente modifica del Codice marittimo.

